

МКПНЗ «Центр дитячої творчості «Надія»

Проект

**«СИМВОЛІЧНІ КВІТИ В УКРАЇНСЬКОМУ
НАЦІОНАЛЬНОМУ ОБРАЗОТВОРЧОМУ МИСТЕЦТВІ -
МАК, СОНЯХ, МАЛЬВА, БАРВІНОК»**

Виконали вихованці т/о “Палітра”:

Белкіна Марія, Чупік Марина,

Шпитель Аліна, Босенко Альона

Керівник проекту:

Керівник т/о “Палітра” Захваткина Катерина Олексіївна

м.Пешотравенськ

2020 рік

Рослинні символи є частиною культури народу, відображаючи його історію, середовище проживання, вірування, традиції, особливості побуту, духовні цінності та ідеали. Виключне багатство української флори обумовлене різноманітністю природнокліматичних умов, є невичерпним джерелом натхнення для художників, а рослинна символіка активно застосовується у різних видах мистецтва. Актуальність дослідження зумовлена важливою роллю образів рослинного світу у створенні та художній репрезентації національної картини світу українськими митцями, пошуками форм гармонізації життя людини і природи в рамках нової екологічної парадигми та відсутністю системного аналізу даної проблеми.

Метою проєкту є аналіз образу рослинного світу та його сакральної символіки в українському пластичному мистецтві.

Мета проєкту:

- дослідити образ та символіку квітів в українському образотворчому мистецтві, вивчати історію українського мистецтва, вдосконалювати образотворчі навички

- формування ключових компетентностей:

вміння вчитися – самоорганізовуватися до навчальної діяльності у взаємодії з іншими учасниками навчально-виховного процесу;

громадянської – усвідомлення своєї належності до різних елементів природного, етносоціального й соціально-культурного середовищ, здатність екологічно мислити, бережливе ставлення до людей та результатів їхньої праці та самого себе;

загальнокультурної – орієнтуватися в особливостях національної і загальнолюдської культури в побутовій і культурно-дозвілєвій сфері, культурологічних основ сімейних, соціальних, суспільних явищ; сприяти розвитку творчих задатків особистості: пізнавального інтересу, художнього смаку, творчої уяви;

соціальної – проектувати стратегії своєї поведінки з урахуванням інтересів та потреб інших; продуктивно співпрацювати з різними партнерами в групі, збагачувати в учнях уявлення про позитивні якості емоційно-вольової сфери: доброзичливого ставлення до людей, старанності у роботі.

предметних компетентностей: розширити знання учнів про квіти; удосконалювати вміння та навички роботи з образотворчого мистецтва; розвивати спостережливість, фантазію; розвивати уміння доводити розпочату роботу до завершення; виховувати любов до природи, бережливе ставлення до навколишнього середовища.

Завдання проєкту:

- розвиток творчих здібностей дітей шляхом залучення до активної творчої діяльності

- формування інтересу до історії мистецтва та українських традицій;

- виховання активності, самостійності та відповідальності

Вид проекту: творчий

Гіпотеза: Участь у творчому проекті по вивченню традицій, символіки українського мистецтва сприятиме розвитку творчої уяви учнів, любові до Батьківщини, поваги до її історії, формуванню самостійності, активізації творчого мислення та підвищуватиме інтерес дітей до образотворчої діяльності.

Предмет дослідження: перегляд та вивчення матеріалу з історії мистецтва, виконання творчих завдань.

Термін реалізації проекту: 1 жовтня 2019 року - 5 травня 2020 року

Етапи реалізації проекту:

I етап - підготовчий: жовтень-листопад 2019

1. Вивчення та аналіз літератури, інтернет - ресурсів з даної проблеми.
2. Розробка змісту проекту: «Символічні квіти в українському національному образотворчому мистецтві - мак, сонях, мальва, барвінок».
3. Планування майбутньої діяльності, спрямованої на реалізацію проекту.

II етап - основний: грудень 2019 р - квітень 2020 р

Виконання творчих завдань, оформлення теоретичного матеріалу у вигляді рефератів

III етап - підсумковий: 12 грудня 2018 р

Підсумкове виставка робіт. Презентація буклетів за темою проекту.

Матеріально-технічне забезпечення проекту: інтернет, список завдань, олівці, фломастери, фарби, пензлі.

«Символічні квіти в українському національному образотворчому мистецтві - мак, сонях, мальва, барвінок»

Рослинні символи є частиною культури народу, відображаючи його історію, середовище проживання, вірування, традиції, особливості побуту, духовні цінності та ідеали. Виключне багатство української флори обумовлене різноманітністю природнокліматичних умов, є невичерпним джерелом натхнення для художників, а рослинна символіка активно застосовується у різних видах мистецтва.

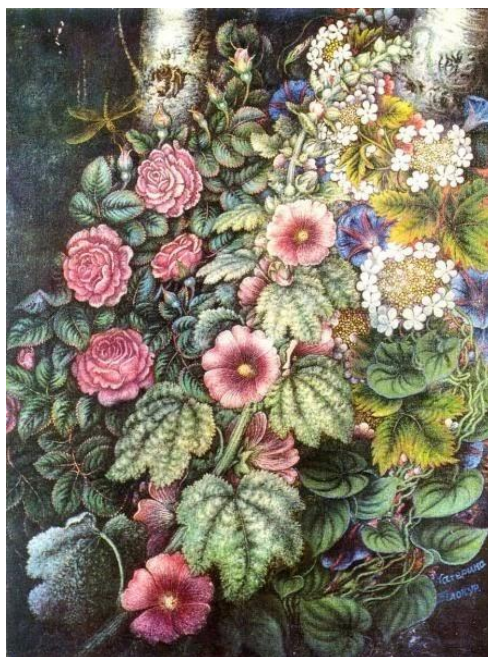
Актуальність дослідження зумовлена важливою роллю образів рослинного світу у створенні та художній репрезентації національної картини світу українськими митцями, пошуками форм гармонізації життя людини і природи в рамках нової екологічної парадигми та відсутністю системного аналізу даної проблеми.

Багатовіковий уклад життя людей, починаючи з глибокої давнини, був пов'язаний зі світом природи. Таке ставлення змушувало їх з великою увагою ставитися до природи, оскільки вона завжди була основою духовного розвитку народу і морального піднесення людини. І якщо образи рослинного світу у міфології, будучи універсальними образами для різних культур, виконували світоглядну функцію, то релігійний світогляд уже пов'язаний з флористичними образами, що є символічними та становлять божественне. Ціннісне осмислення відносин людини з природою на рівні повсякденної свідомості виражається в її духовнопрактичному перетворенні в інший, відмінний від реальності, уявний, ідеальний світ, образи якого опредметнені в міфології, релігії та мистецтві. З найдавніших часів одним із кращих засобів вираження людських почуттів у повсякденному житті є квіти, які традиційно несуть в собі не лише естетичні емоції, але й здійснюють певний зв'язок зі світом прекрасного, є джерелом натхнення, творчих ідей і душевної рівноваги.

Вважають, що мистецтво прикрашання квітами зародилося ще у верхньому палеоліті, коли людина була тісно пов'язана з природою. З плином часу ставлення до рослинного світу змінювалося, його значення і символічність набували нового змісту.

Найдавнішими та найсуттєвішими для українців є сільськогосподарські традиції, які відображають увесь колорит та своєрідність побуту та культури нашого народу. Землеробство, священне відношення до землі ще з тих часів сформувало основні ментальні особливості українця. Тому, виходячи з народного світосприйняття, цілком природним видається той факт, що улюбленим мотивом для українців є квітка. «Це усміх рослини, знак її глибинної суті, вершина щорічного циклу розвитку від зернини до плоду, що дасть нове насіння... квітка в народному мистецтві є одним із найзмістовніших його символів», — зазначає мистецтвознавець М. Селівачов

Так, квіти шанувалися в Україні споконвіку. Особливе ставлення і пошана до квітів проявляється в тому, що рослини застосовуються як декор храму, для освячення і в народній обрядовості, пов'язаній з релігійними святами, що свідчить про сакральність квіткової символіки у культурі українців. Флоральна тематика об'єднує живопис художників минулих століть і сучасників, предмети декоративно-прикладного мистецтва, арт-об'єкти сучасних ландшафтних дизайнерів. Для кожного покоління квітка втілювала щось особливе.

Дослідники орнаментики творів українського іконопису пояснюють часте зображення рослинних форм саме тим, що символіка флори глибоко вкорінена у традиційній свідомості українського народу. Серед мотивів декору українських ікон використовувалися такі стилізовані квіти, як гвоздика, тюльпан, троянда, лотос, крин-лілія. Так, **троянда** у ранньому християнстві символізувала Христа та його страждання. Згодом була проголошена символом чистоти і святості. У християнській іконографії червона троянда символізувала кров Христа і була атрибутом деяких святих і мучеників. Певні квіткові мотиви чітко запозичені з графічних зразків, зокрема, у сюжеті «Ісус Христос та Іван Хреститель в дитячому віці» малярі всіх осередків народної ікони на склі відтворюють гірлянди з трьох троянд. **Лілія** вважається символом чистоти і непорочності. Тому на іконах, які відтворюють сюжет Благовіщення, архангел Гавриїл завжди зображений з гілкою лілії («Благовіщення», друга пол. XVIII ст.). З цією ж квіткою, як символом чистоти, бачимо лики святих («Свята Анна», 1680—1685 рр.).

Досить поширеним на українських іконах був мотив **тюльпана**. За переказами, саме в цій квітці було замкнене людське щастя, тому, на думку дослідників, тюльпан може символізувати також рай, у який людина не могла потрапити, аж поки не прийшов Христос і не відчинив ворота раю

Варто відзначити, що в українській культурі «квітка» є поняттям не суто ботанічним, а семіотичним. Тому часто зображення квітів у мистецтві є досить умовним, без виражених ботанічних ознак, і визначити конкретний вид дуже важко. Рослинні мотиви домінують в українському орнаменті, який походить з того давнього часу, коли був «семантично пов'язаний з сакральними факторами середовища», а рослина в народній творчості художньо трактувалася як стилізований, узагальнений знак-символ

У народній творчості творче переосмислення, узагальнення і втілення у декорі природних форм сприяло розвитку різноманітного художньо-образного ряду, в якому квітка набувала абстрагованих форм. Цей різновид квітки не мав чітко виражених ботанічних ознак, а був продуктом фольклорно-естетичної селянської творчості, у якому поєднувалися абстраговані та натурні форми. Квіти були улюбленими елементами декору у розписах селянських скринь, мисників, полиць, тарілок тощо. Серед зображень, уподібнених натурним реаліям, перевагу віддавали мальві, троянді, маку, півонії, айстрі, ромашці, лілеї, тюльпану, дзвіночку, виконаним у живописній манері

Варто згадати і митців, котрі зверталися до ретельного відтворення форм рослинного світу і черпали своє натхнення з майже наукового знання природи. Так, у творчості К. Білокур квітка за характером зображення є реалістичною і не має зв'язків з орнаментальними структурами і становить у її творах «феномен буттєвості, феномен невмирущої духовності життя». Її рослинні композиції є надзвичайно динамічними («Буйна» (1945), «Квіти та овочі» (1959)). Краса рослини — це значно більше, ніж гарні квіти, листя. Красу можливо відчувати лише через чуттєво-духовне світосприйняття довкілля, а саме так людство одвічно сприймало містичність божественного начала

Оскільки любов до квітів є однією з характерних рис українців, то й квітник був неодмінною частиною садиби українського селянина. В естетичній й природній водночас парадигмі філософії садівництва також криється глибокий зміст, адже людина, її родина, родовід у цілому живучи у хаті, що стоїть в садку апіорі долучається до ідеалу краси, що його символізують весняні, літні, осінні квіти.

Мальва – квітка життя, берегиня української оселі

Мальви є чи не найбільш поширеними та улюбленими квітами в Україні. Мальва символізує красу, вроду, молодість, є знаковим атрибутом сільського краєвиду. Мальви – з дитинства знайомі великі яскраві квіти. Біла хата і червоні мальви під вікном найвідоміший характерний український образ.

Художники часто відтворюють на своїх полотнах характерний український пейзаж з мальвами (К. Білокур «Мальви» (1950), В. Зарецький «Мальви» (1986), П. Кончаловський «Мальви» (1921), Д. Нарбут «Мальви» (із серії «Квіти України»), В. Сидорук «Маки і мальви в саду» (1957)). В.Скуратівський називає мальви, разом з калиною, вербою, тополею одвічними символами, якими опредметнювалося найсвятіше — любов до рідної землі і водночас зазначає: «Не було села, а в ньому хати, де не палахкотіли б під вікнами мальви — ці незрадливі оберіги нашої духовної спадщини».

Мальва (лат. *Malva*), калачики, шток-троянда - трав'яниста рослина з сімейства мальви. Мальва до нас потрапила з Середньої Азії в XV столітті. Мальву вирощували ще в Стародавній Греції і в Стародавньому Єгипті. Ця рослина поширена також по всьому Середземномор'ю і має понад півтори тисячі видів. З культурних мальв темного кольору робили природні барвники.

Мальва - давня і надійна берегиня будинку. Народні повір'я свідчать, що добрі душі предків поселяються на мальві і охороняють мешканців оселі. А ще ця квітка дуже гарна, тому не випадково мальви найрізноманітніших забарвлень здавна прикрашали українські садиби.

Мальва - символ любові до рідної землі, до свого народу, до батьківської хати. Уособлює духовне коріння людини, її вірність духовній спадщині предків. Символ української культури, символ батьківщини, національного колориту українського села - прекрасні обереги нашої духовної спадщини, уособлює духовне коріння людини, її вірність духовній спадщині предків; символ любові до рідної землі, до свого народу, до батьківської хати, бо не було села, а в ньому хати, де б не росли під вікнами мальви; давня і надійна берегиня будинку – про це свідчать повір'я, що добрі душі предків поселяються на мальві і охороняють мешканців оселі; символ краси – в народі вважали, що ця квітка дуже гарна, тому не випадково мальви найрізноманітніших забарвлень здавна прикрашали українські садиби.

Мальва - має силу лева (в багатьох народів) - тому саджають біля хати – хай, як леви, хапають зло і відкидають вбік; це очі-зоряниці, душі померлих, що на цвинтар відійшли, та спокою не знайшли. Тому ці квіти ніколи не зривали, з них не робили букети; це хлопці і дівчата, забрані в турецьку неволю, тому стоять попід вікнами на спокуті; це дівчина, це молодичка – в квітчастих вишиванках... («Така файна, як мальва»). Тому повернулися під рідну домівку – і цвітуть!

Мальва як оберіг:

- 1) мальву в горщику везли чумаки, коли їхали по сіль – щоб розбійники не вбили;
- 2) мальва у кутку корчми, мальва під водою, щоб напасті якої не стало дома;
- 3) кинути позад себе – додасть сили.

“Зелененький барвіночку, стелися низенько!..” Провісник тепла та символ кохання

Одна з найулюбленіших квіток на Україні. Цю рослину називали так на честь кохання, за легендою, юнака Бара і дівчини Вінки. Барвінок саджають біля хати, а зеленіє навіть під снігом і не боїться морозів. Використовується в багатьох сферах життя - барвінковий вінок використовують і на хрестинах, і на похоронах, і на святі врожаю, і на весіллі, вишивають на рушниках і вишиванках, складено багато пісень, легенд і переказів, тому ця квітка і багатосимволічна.

Зелененький барвіночку,
Стелися низенько,
А ти, милий, чорнобривий,
Присунься близенько.”

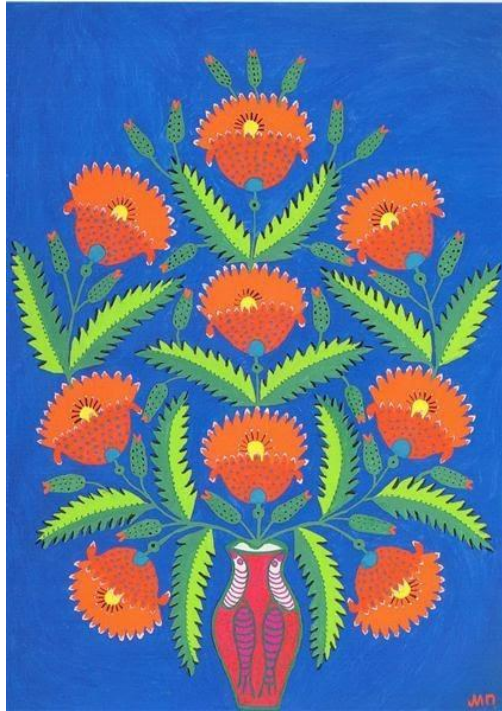
Барвінок - це символ української культури; провісник весни, первісток тепла, бо він зеленіє навіть під снігом, а коли сніг розтає, то один із перших прокидається, сповіщає про прихід весни, розстеляється по землі, квітує, радіє сонцю і веселить людей; символ краси, радісної життєвої сили, оберіг від усіх злих сил: тому тулили до всього, що потребувало вічності, краси, здоров'я: при народженій дитині тулили до свічки, щоб життя було довгим і щасливим; купали немовлят у барвінку – щоб росли гарними і щасливими; дівчата умивалися наваром із барвінку – щоб бути вродливими; вішали вінок із барвінку над дверима в оселю як оберіг від проникнення злої сили до неї; Барвінок вплітався у вінок, разом із іншими 12 квітками.

Барвінок - символ першого кохання, бо за однією легендою цю рослину назвали так на честь кохання юнака Бара і дівчини Вінки (Бар + Вінка = Барвінок). Постійний символ міцності і святості шлюбу, тому традиційно використовували на весіллі: плели вінки – на стіну, сволок чи стелю, на голову молодій; прикріпляли до весільних свічок - щоб любов наречених була нев'янучою, до весільного короваю - щоб людські серця до молодят горнулися; символ вічної і невмирущої пам'яті про покійних, тому саджають один із видів барвінку – барвінок малий – під хрестом на могилі і називають його могильником, а дівчині на виданні мати давала у пазуху крянгу барвінку із найдавнішої родової могили – щоб оберігав її долю, дівочу честь, цноту. «Букет квітів».

“У долині мак цвіте”. **Квітка пам'яті, любові та краси**

Органічно ввійшли у традиційну українську культуру **маки**, зображення яких знаходимо у всіх видах мистецтва. Символіка маку пов'язана з пишністю, красою, родючістю, любов'ю. Ця квітка виконує роль оберегу, захищає від злих сил. У християнській традиції маки є символом безневинно пролитої крові. Традиція шанування маку виникла в Україні ще за давніх часів, про що свідчить поширеність мотиву цієї квітки у поезії, піснях, обрядовості нашого народу. Зображення квітки чи плоду маку є джерелом творчого натхнення для багатьох художників (К. Білокур «Хата в Богданівці» (1955), В.Зарецький «Маки» (1981), І. Марчук «Білі маки» (1980), О. Плешкан «Мак цвіте» (1920-ті), М. Приймаченко «Червоні маки» (1965), В. Сидорук «Маки махрові» (1969), О. Сластьон «Маки» (1902)). Образ маку знаходимо у всіх

жанрах народного мистецтва минулих століть і сьогодення: ткацтві, розписах (стін, меблів, кераміки, скла), писанкарстві, витинанках, оздобленні одягу. Особливо улюбленим мотивом є мак в народних майстрів петриківського розпису Т. Пати, Г. Павленко, Н. Білокінь.

Мак - символ української культури, символ батьківщини, бо віддавна росте на багатій українській землі в кожній оселі; символ незнищенної пам'яті народу – люди вірили, що поле після битви, де пролилася кров, навесні вкривається маками; символ пролитої крові козака, що пролилася за Україну – про це свідчать народні пісні і авторські вірші; символ пам'яті жертв Першої світової війни, а згодом — жертв усіх військових та цивільних збройних конфліктів, починаючи із 1914 року; символ роду, символ матері, щастя, бо вважалося, що в маківці, за народними повір'ями, міститься сімсот, сімсот дві, чи сімсот чотири мачини. Про це свідчать загадки: "Стоїть стріла серед двора, а в тій стрілі сімсот і дві"; "Під одним ковпаком сімсот козаків";

Мак - є символом дівочої чистоти, дівочої вроди, молодості і краси, символом всього прекрасного, тому що червоний цвіт маку дівчата вплітали у віночки, вплітали в коси або закладали у волосся на голові; символ плодючості, тому мак використовується як обрядовий атрибут у родинних та календарних святах українців. На Різдвяні свята готують кутю з маком, готують з маком і вареники, і пиріжки. Пирogi з маком передовсім пекли ті господині, які хотіли, щоб у їхньому городі уродився гарний мак. А з другого боку, наш народ, наділений почуттям гумору, створив і інше прислів'я: "Сім літ мак не родив - і голоду не робив"; використовували в чаклуванні, ворожінні; як оберіг, бо наші пращури гадали, що маковіська квітка мала чарівні властивості: нею підкурювали хворих при лихих недугах, а відвар з нього пили і вживали до купелі.

Маки. Художник В.Стопачинський. Полотно/олія.

“Соняшник за тинем голову схилив...” Сонячна квітка, символ Батьківщини

Соняшник, як символ родючості та процвітання, енергії сонця і здоров'я, в українській культурі також шанують особливо. Для українців ця квітка є одним із образів батьківщини, можливо, тому її можна побачити навіть на гербах українських населених пунктів. Соняшник є рослиною, що орієнтована на світло сонця і навіть формою нагадує його. На формування почуття гармонії з природою та особливих естетичних емоцій вплинув відповідний клімат України, яка «залита світлом і теплом; життя, діставши своє optimum, радісно і пишно буяє, прокинувшись у ласці від сонця: нас уражає гармонія в природі і пориває краса...». Тому соняшник дуже часто зображений у творах мистецтва (Я. Гніздовський «Сонях», С. Зарицька «Соняхи» (1919), І. Кулик «Соняшники» (1986), В. Патик «Соняхи у синьому відрі» (1996), В. Сидорук «Соняшники»). При використанні притаманних кожному митцеві художніх прийомів, образ соняшника набуває у композиціях різного змістовного забарвлення. Так, у творі М. Приймаченко «Соняшник життя» (1963) квіти є не фантастичними, а досить схожими до природного прототипу.

Прообразом роботи є світове дерево, яке відображає розуміння нашими предками побудови світу і входить у систему сакральних, символічних зображень.

Соняшник – на грецькій мові звучить «геліант», походить від слів «Геліос» - Сонце, - сонячна квітка. Та ніде так гарно не називають цю рослину, як у нас, на Україні, — соняшник. Соняшник родом із Північної Америки. За легендою боги подарували індіанцям цю квітку, що символізує сонце, тому соняшник був священним символом для індіанського племені. До Європи “квітка сонця”, як називають її мексиканці, потрапила на початку 17-го століття – іспанці завезли в 1619 р.. В Україні з’явилася в середині 18 ст., в Росії - в кінці 18 ст.. Спершу соняшник був декоративною рослиною, Людовик XIV - «король-сонце» - був захоплений цією квіткою. І тільки через 100 років відкрили його цінність як сільськогосподарської культури – стали вирощувати заради отримання смачного насіння. Нині ця технічна культура вирощується по всьому світі.

Соняшник - символ української культури, символ Батьківщини: як соняшник повертає за Сонцем свою голову, так і людина думкою, словом і ділом звернена до своєї Вітчизни; символ любові до Батьківщини: коли Сонце ховається за горизонтом на нічний спочинок, соняшник сумно опускає голову і згортає пелюстки, так і людина в чужині згасає та сумує за рідною землею; символ праці й достатку, сили і добробуту, родючості та процвітання, бо квітка соняшника - це тисяча маленьких квіточок, які потім перетворюються в тисячу насінин.

«Соняшники». Володимир Дідула (м. Золочів). 2011. Полотно/олія.

В геральдиці соняшник – символ родючості, єдності, сонячного світла та процвітання, а також символ миру; символ естетичного руху, тому що, потрапивши до Європи, соняшник усім сподобався за свою красу; європейці вишивали соняшники на тканинах, вирізали з дерева, відливали з металу; як оберіг: символ Сонця, сонячної енергії, життя, здоров'я та процвітання, захисник позитивної енергії, бо, за народним повір'ям:

1) соняшник має захисні властивості, тому його прийнято саджати на вулиці біля будинку;

2) соняшник відбиває енергетичні вторгнення, розряджає атмосферу будинку, якщо його поставити у вазу;

3) також сонях клали під подушку, якщо хотіли побачити віщий сон і дізнатися відповідь на це питання.

Юрій Камишний "Жовтий цвіт"

ПІДСУМОК

Таким чином, часте зображення у творах українського пластичного мистецтва рослинних символів, а саме образу квітки, пояснюється тим, що символіка флори глибоко вкорінена у традиційній свідомості українського народу і є своєрідним засобом пізнання краси природи та втіленням природної досконалості. Сакральність є одним із найважливіших аспектів у сприйнятті українцями навколишнього середовища. Тому для українських митців художнє осмислення простору набувало сакрального значення і рослинні символи сприймалися ними як образ ідеального довкілля. На більшості зображень квітка є не просто предметом замилювання, але й алегоричним символом. Виходячи із традиційних уявлень про гармонію людини і природи і підмітивши особливості різних видів квітучих рослин, українські художники, перш за все, сприймали квітку як виразник сутності природної краси, що символізує духовну досконалість.

Література

1. Віта Лотоцька «Сакральність мотивів рослинного світу в українському пластичному мистецтві»
2. <https://nz.lviv.ua/archiv/2016-6/21.pdf>
3. <http://hfcodessa.org/uk/2018/10/12/мальва-квітка-життя-від-стародавньо/>
4. <https://bloomery.eu/ua/blog/tekstovaja-novost-1/>
5. <http://politics.ellib.org.ua/pages-9815.html>
6. <https://naurok.com.ua/urok-z-obrazotvorchogo-mistectva-na-temu-kvitka-dusha-84656.html>
7. <https://naurok.com.ua/urok-obrazotvorchogo-mistectva-charivni-kviti-26405.html>
8. <https://naurok.com.ua/urok-vigotovlennya-dekorativnih-kvitiv-dlya-ukra-nskogo-vi-nochka-58691.html>